САНА ОЛОХ

ЧУРАПЧЫ УЛУУЬУН ХАҺЫАТА

ХАҺЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 145 (8406). 1998 СЫЛ АХСЫННЫЫ 24 КҮНЭ. ЧЭППИЭР. СЫАНАТА—1 СОЛК. 10 ХАРЧЫ.

Н. Захаров—Сахаачча кэриэһигэр

АММА. Манна СССР 1969 с. чемпионатын үрүт көмүс призера Николай Захаров—Сахаачча төрөөбүтэ 50 сыла туолуутугар аналлаах көҥүл туһугуна республикатааҕы турнир ыытылынна. Бу саха уһулуччулаах туһугуна 20-тан эрэ туолан баран өлбүтэ. Ол эрээри кини чаҕылхай кыайыылара умнуллубаттар.

Турнирга 24 бөрөс ыытынна, ол иһигэр Казахстаантан икки туһугуна ыытынна. Хаһыаһыылар Сахаачча бэйэтин кэмигэр туһугунан 58 уонна 62 кг мөһөөннөрүгэ ыытылыннылар. Бастакы миэстэлэри биллиилээх бөрөстөр Кирилл Павлов (58 кг) уонна Алексей Соловьев (63 кг) ылыннылар. Манна эдэр туһугуттар эмиэ күрэхтэстилэр. Онуоха 10 мөһөөннүтэн 5-гэр өлөхтөөхтөр кыайдылар. Уоттаргга барыта 46 бөрөс күүһүн холоммо.

СИА.

УЛУУС ДЬАҺАЛТАТЫН СҮБЭТЭ ТУГУ КӨРДӨ?

Улуус дьаһалтатын сүбэтин уочараттаах Мунньаҕа бу сырыыга 7 боппуруоһу көрдө. Мунньаҕы улуус баһылыга А. А. ШАДРИН салайан ыытта.

Бастакынан «Улууска арыгыны, пивбоны атыылааһыны бөрөдөктиир дьаһалаар туһтарыллыы» иһитиннэриигэ улуус баһылыгын солбуйаччы И. И. ЯКОВЛЕВ онгордо. Кини бу өртөн туруоруллар, кэлэ миэрэлэр, хаччахтааһыннар оноһуллан хаалбыт боппуруоспутугар хаттаан эргиллэрбит наадатын ыйда. Олох бөрө сиргэ турбат, онуоха саҥа иҥдьбиллэр, сыһыаннар киирэн иҥиэхтиэхтэр. Дьон-сэргэ, нэйилиэнньэ модьуйуута бөрө оннук. Ол курдук, улуус дьаһалтатын үлэтин отчуотугар нэйилиэктэриэн барбыт мунньахтарга, сэтиньньиэ буолбут улуус аҕаларын түмсүүтүгэр уонна бу кэлин Хатылыга ыытылыбыт республикатааҕы зональнай семинаргга арыгыны, пивбо курдук итиндэр утахтары бөрөдөктөөбүн туһунан кинэнник, сытыытык кэпсэппиттэрэ саватылынна.

Дьон долгуйара оруннаах. Улууска ылар буоллахха, бу сылга 108 хроническай алкоголиктар уонна арыгыны утумнаан иҥэр дьон эмиэ учуотуттар туралларын, общественнай миэстэлэргэ итирик турунтаах сылдьыбыт. Бөрө ис дьыала отделынан эпизодтиэскэ 958, автотранспорта итирик турунтаах олорон 62 киһи түбэспит. Кинн дьиэкэлэрэ арыгы ыччакка, оскуола оҕолорутугар өтөн киирбитэ, сабыдыала улаатан иҥэрэ суолар. Маныаха хас да оскуолалар аттаныылар, Кыргыстар, дьахталлар арыгынан үлүһүйүүлэрэ эмиэ биир чахчы. Дьон түмсэр улахан дьаһалларыгар: саһыахтарга, ат сүүрдүүтүгэр, мунхалаабыҥҥа арыгынан, пивбэнэн маассабайдык утахтаныы кэстэрбиллэр буолла, үгэскэ кубулуйан эрэр. Пивбо итиндэр утахтарга киирсибот диэннэн салайтаран, хаана уонна хаһан баҕарар атыылаллара көҥүл курдук балаһыанньа үөскэтиллиэ. Арыгы, пивбо биирдиилээн саахымай дьонунан, предпринимателлэриэн атыылаллара бөрөдөктэммэккэ халбыта тоҕоостоох бөлөхтөөх. Бу барылара улууска арыгылааһын кылгыык, дириҥник өтөн киирэрэ кордьоор диэн түмүктэнэр.

Тугу гыныахха, хайдах бөрөдөктиэхха? Бу ыйытыыга эбэх киһи: дьаһалта сүбэтин чилиэннэрэ, мөҥүрүлээх нэйилиэкэр баһылыктара кытыннылар. Барыы наадыар боппуруоспаахтар бүгүн быһаарыллыы эрдэхтэрэ ирдиир туруорсуулаахтар. Маныаха арыгыны, ас буоларынан, бобуу туһунан буолбакка, атыылааһыны бөрөдөктиир, хааччахтыыр туһунан сүбэ-саргы буолла. Бу оттуҥан мунньах түмүгэ биир. Сорохтор иккис сылын арыгыны бөбөн атыылаабат Хадаар, Хайахсыт нэйилиэктэрин опыттарын иитэриэхтиэхтэр, Хайахсыт нэйилиэгин баһылыга И. И. Филиппов хоруйдаабытынан буоллаҕына, бу дьаһал көдьүүһэ биллэр. нэйилиэккэ улахан бөрөдөгө кэнин чахчыта суох. Сахалыы сиэрдээх тардыны эттэхха, бу иккі нэйилиэккэ этэҥэ курдуктар.

Итинник ардыгар саваалардан түмэн, улуус дьаһалтатын сүбэтэ туспаах боппуруоска ураах ыытынна. Онуоха арыгыны хааччахтааһынга нэйилиэктэр сходтарын таһаарбыт ураахтара сокуон күүһү күүсүөхтэрэ уонна улуус иҥигэр тутуһуллаллара анал иҥин быһыытынан кэпсэтиллэр, іччаттар түмсэр дьаһалларыгар: биэчэрдэргэ, дискотекаларга, дьон-сэргэ ыттыыхах улахан бырааһыныыктарга: ыһыахтарга, ат сүүрдүүтүн, спартакиадалар курдуктарга итиндэр утахтары атыылааһыны бобор, олору анал стационарнай оноһуулаах маҕаһыыннарга уонна лицензиялаах буоллахха атыылатар итиннэ түүннүү точкалары хааччахтыыр туһуттан киэһэ 9 чааска диэри улуус иҥиэгэр потребобщество биир маҕаһыынын үлэлэтэр туһунан уодда кэкэ дьаһаллар бэлиэтэниллэр.

«Норуот хаһаайыстыбатын объектарын баһаартан сэрахтээх буолуута турунтарын туһунан» иҥитиннэриллэри улуустааҕы ыскаллаах быһыыта-майгыта комиссия председателин солбуйаччы Н. Н. МАКАРОВ, баһаары утары охсуһар этэрхэт начальнигын солбуйаччы Н. Н. МАКАРОВ онгордулар. Сэтиньньиэ, ахсыныыта республика үрдүнэн Ленскэйгэ, Ытык-Күөлгэ котельнойдарга, дьон олорор уонсай дьиэлэргэр улахан баһаардар барыталаабыттара биирдии чахчыларынан холобурданна. Улууска 10 уот көрдүгэнэ турбута бэлиэтэммит. Ол иҥигэр «Чурапчыгрострой» АО водобашня, эт-үүт комбинатыгар тымныы ыскылаат, Кытаанахха спортзал, 7 чаһынай ыал олорор дьиэтэ, итиннэ 5-һэ улуус кинигэр.

Баһаар көрдүгэнэ туруута оҕохтортон, электро-уоту сөрөҕэ суох туттууттан, электро-щиттэр молтохторуттэн, автоматтар улахан эмиэрдаахтарыттан тулуйбакка провод умайыытыттан, кыһыҥнаы тымныыларга эбии сылытыыр приборлары холбоууттан сибэлэтээхтэр. Бу электросбыт, электронадзор тэриллэриэн ыытыллыбыт боробиэрилэр көрдөрбүттэриэн. Итинник уонсай дьиэлэр, котельнойдар, атын да производственнай, социальнай объектар туруктара баһаарыгай көрдөбүлэ эпизоттэбэтэ ыйылынна. Балары туоратыыга быллаанар дьаһалларын оногостон өрөмүөнньүүр, чөлүгэр туһэрэр үлэлэри ыыталларыгар нэйилиэктэр баһылыктара, тэриллэлэр, предприятиелар салайаччылара эбээһинэстэннилэр, бырааһынныык, өрөбүл күннэргэ дьыһүүрүстубалары олохтуурга ураахтанна.

Үһүс, сүрүн боппуруоһунан «Автомобильнай суоллары өрөмүөнньэһиигэ, тутуута күүһү түмэр туһунан» көрүлүннэ. Манна «Аартык» ХЭТ начальника П. М. Наумов информацията петилиннэ, суолу тутар-өрөмүөнньүүр ГУП начальника И. И. Попов суоҕунан, бу тэриллэ үлэтигэр уонсай сыанабыл оноһуллуннэ. Тэриллэ федеральнай суолга үлэтин толорбото, оттон нэйилиэктэр суолларыгар балаччы үлэлээтэ, манна былаан туолла. «Аартык» ХЭТ барыта 6362 тыс. солк. үлэни толорбут. Ол иҥигэр Ытык-Күөл, Чурапчы—Төлөй, Төлөөн суолларыгар үлэлэбит итиннэ уутан эмсэҕэлээһиҥнэ чөлүгэр гүнэраанга уонна Чурапчы сэлиэниэтигэр уулуссалар суолларыгар үлэлэбит. Бу иккі тэриллэлэр өнөрөр кыахтара кыра, кыамнаттар. Маныаха УПСЭО (начальник Г. В. Смирнов) ылсан, үлэни уларыта тутан, быйыл улаханык көмөлөспүтэ ахтылынна. Улууска быйыл 7 км гравийдаах суол оноһуллубутуттан 3 км Төлөй суолугар бу тэриллэ эрэ үлэлээн дьабы тутуллубут.

Салгыы суолга үлэ хайдах буолуой? Нэйилиэктэр суолларыгар үлэ хоту эҥэр (Сылаанга) балаччы ыытыллар, соҕуруу нэйилиэктэриэ оннук эпизоккин. Чакырга «Аартык» ХЭТ аналын баран кыайбата, кэлин ГУП-ка (Н. Н. Попов) бэриллибитэ эмиэ үлэ суох. Оттон суолу туруорсубатах (федеральнай суол нэйилиэктэриттэн ураты) нэйилиэк суоҕун тэҥэ. Мыйдаҕаабы суолугар үлэ кэлэр сылга кэстэ. Мырыла диэки барары былаанныа киллэрэр гуустук. Муостолар, уулу ыһарар тимир-бетон турбалар эргэрдилэр. Бу хаһаайыстыбаны чөлүгэр туһэрэр, өрөмүөнньүүр, уларытар эмиэ улахан үлэни, үбү-харчыны эрэйэрэ саватылынна. Итиннэ сорук биирдик турда: нэйилиэктэр дьаһалталара бэйэлэрэ ылсан, бэдэрэхтэтиит буолан, суолу тутар-өрөмүөнньүүр ГУП-у ыытта дуогабардаһан, дьон, техника бэрэн үлэлэтиэхтэхтэр. Маныаха 1999—2001 сс. муостолары, турбалары уонна суолу тутууга, өрөмүөнньэһиигэ биирдии объектарынан, кэрчиктэриэн ыйан былаан-сорудахтар тиэрдиллиннилэр уонна П. И. Мишкин председателлээх улууска координационнай сэбиэт тэриллиннэ. Сайыныгы сессиигэ үлэни молтоннутүн иҥин информациялаабыт П. М. Наумовка ыытаанах ыйыы оноһуллуннэ.

Балары сэргэ улуус сүбэтин мунньаҕа Төлөй нэйилиэгин дьаһалтата бюджет ороскуотугар ыытар үлэтигэр барбыт ревизия түмүгүн, нэйилиэктэр дьаһалталарын отчуоттарын графигын, улуус дьаһалтатын сүбэтиэн сыл бастакы кварталыгар ылыллыбыт ураахтар туолан иҥиилэрин туһунан итиэннэ Чурапчы улууһугар СР Правительствотын отчуотун түмүктэрин көрдө.

С. СЕМЕНОВА.

СОҢУОҢАР

СИР БАЙЫН САЛГЫЫ ЧИНЧИЙНИ УУСТУГУРАР

ДЬОКУУСКАЙ. Правительство комиссията 1998 сылга республика сиригэр-уотугар ыытыллыбыт геологическай-чинчийэр үлэлэр түмүктэрин көрүүнү бүтэрдэ уонна кэлэр сылга үлэ хайысхаларын көрдө. Документтара үөрэтии ыйы устата ыытылынна. Онно чинчийэр үлэнэн дьарыктаммыт барыы предприятиелар түмүк матырыйаалларын көрүлүннүлэр. Үлэ сыллааҕы түмүгэр уонсай сыанабыл оноһуллуннэ.

Бу саланаҕа эмиэ үбүлөҕин тиийбэтинэн государство сакаастарын толоруута уустук быһыы-майгы баар. Маныык салҕанан барар түбэлтэлэргэ кэлэр сылга хонуулааҕы үлэлэр барбат туруктаахтар. Арай «АЛРОСА» АК эрэ чинчийиини салгыыр кыахтаах.

Үп-харчы минерал-сырье базатын чөлүгэр түһэрэргэ ыытыллар. Оны таҥа үбү бюджет атын салааларыгар туһаныы баар. Ол түмүгэр геологическай-чинчийэр үлэлэр үбүлэммэттэр. Ахсыныы 1 күнүнэҕи турбут минерал-сырье базатын чөлүгэр түһэриигэ хайа-байытар предприятиелара 338,5 мил. солк. туһаныыллыбыта, республика бюджетыгар уонна федеральнай бюджекка эмиэ балаччы үп барбыта. Геологическай-чинчийэр үлэлэри үбүлэҥнигэ 122,1 мил. солк. туһаныллыбыта. Государство саҥаһын толоруу иҥин үлэ толобуругар кэс 101,5 мил. солк. буолбута.

Сырье базатын бэлэмнэһиигэ уонна регионнарынан чинчийиигэ геология салаатын сорудара олус уустуктар. Каннинги сылларга кыһыл көмүскэ, хорҕольуогга, сурьмаҕа, таас чоххо, нефкэ уонна газка күүгүөнньэх арыйыылар оноһуллубатылар. Комиссия салааны чөлүгэр хаалларыыга республика салаатата көдьүүстээх көмөну оноруохтаах диэн ааҕар.

АФАНАСИЙ УВАРОВСКАЙ «АХТЫЫЛАРЫН» 150 СЫЛА

ДЬОКУУСКАЙ. Ахсыныы 18 күнүгэр Гуманитарнай чинчийии институтугар А. Я. Уваровскай «Ахтыыларын» 150 сылыгар аналлаах научнай-практическай конференция буолла. «Ахтыылар» саха тылынан бастакы уус-уран ааннымынан буоллаллар.

Сахатыйбыт ааччы Афанасий Уваровскай 1800 с. ыспырааннык каргыгыгар торөөбүтэ уонна 5 саһыгар диэри Эдьигээнгэ олорбута. Петербурга кини Отто Бетлингк «Сахалар тылларын туһунан» диэн научнай үлэтин суруйуута оруолу ооннньообута. Онно «Ахтыылар» эмиэ киирбиттэрэ. Бетлингк үлэтэ тахсыаҕыттан саха тылын үөрэтии саҕаламмыта. Утаҥай ырытан оноруобут алфавитыгар саха гражданскай суругун-бичигин төрүттэрэ көрүллүбүттэрэ. Бу үлэ немец уонна француз тылларыгар тылбаастаан бүтүн ааҕыллыбыт научнай общественнойы билиитигэр тахсыбыта.

Эдьигээн улууһун дьаһалтатын баһылыга Юрий Михайлов биллэрбитинэн, улууска «Үйэлэри уҥуордаан» диэн научнай-практическай конференция, биир дойдулаахтарын кэриэстиир атын дьаһаллар ыытылыннылар. Эдьигээннээҕи кыраайы үөрэтэр музейга А. Уваровскай аата биэриллиннэ. Оссо 1992 с. кини аатынан бириэмийэ олохтоомута. 2000 сылааҕа А. Уваровскай төрөөбүтэ 200 сыла бэлиэтэниэҕэ.

СИА.

БИИР ДОЙДУЛААХТАРБЫТЫГАР ЫҢЫРЫЫ СУРУК

Алта ордениаах албан аатаах комсомол 80 сааһын Россия уонна Саха республиката кинигэ балыатэбиттэриттэн баһаги бары олус үөрдүбүт, кини кэмэтигэр интэриэн улаатан дьон-сэргэ буолбуккутуттан кини туттабыт.

Үгүс үтүө үгэстэрдээх Чурапчы улууһун колуонэ ыччаттара эмиэ комсомол кэнниттэн уһаарылыбыттара. Ол иһин Хатылы оскуолатыгар улуус бочуоттаах гражданина сорин, үлэ ветерана Н. С. Соловьев Комсомол албан аатын музейын тэрийбитин дьоносэргэтэ ойоонор, ЫБСЛКС 60 сыла туолуутун кэргэ 1978 сыл алтынньы 29 күнүгэр ҕоруллаахтык аһыллыбыта. Үөрэх министерствотынан паспордаммыта, 1988 сыллаахха Н. Субуруусай аатынан совхоз 140 кв. метр иэнэлэх дьиэни, онтон оскуола коллектива эмиэ иччэ иэнэлэх дьиэни салгыы туппуттара, онон 280 кв. метр иэнэлэх, бэйэтигэр мастарыскыйдаах, библиотекалаах, итии иэскылаттаах музей дьиэтэ баар буолбута. Сылтан-сыл матырыйаала хаттаан, байан, барыта 13 салаанан ыройуон общественнай, экономическай, спортивнай олоҕун туһунан 3500 экспонаттаранан кинигэни көрдөрүллүбүтэ. Бу Саха сиригэр соҕотох комсомол музейа Союз 34 комсомольскай музейдарын кытары сибээһи олохтообута. Музейы көрө мраахтан-чугастан делегациялар сыбыытасыыттара, ЫБСЛКС БК-тан тиийэ кэлэн баһаргэбиттэрэ, сөҕүллүбүт Н. С. Соловьев 80 сааһыгар уурайан, директорын эбээһинэһин Д. П. Чечебутовка туттарбыта. Ол иэдэс сылыгар, 1992 сыл муус устарга, бу баай музейбыт баһаар буолан экспонаттара, документтара үксэ күлүү-көмөрдө кубулуйбуттара. Дьолго, кэмигэр улуус кинигэтэн баһаарынайдар тахсаннар уонна олохтоохтор хорсун быһыыларынан сорох садах матырыйаалар уонна 8 тулуу дьоммут мрамор бюстара быыһаммыттара. Музейы чолугэр түһэриэххэ диэн кэпсэтии буолбута, үлэ салгыы барбыта. Ол эрээри бу үлэ онуйбэтэх биир сүрүн бырачиниэтинэн Чурапчы көһорулуутун матырыйаалларын киллэрэн туруорулубута буолар. Дьиэгэр, көһорулуу трагедията бэйэтэ туспа историялаах, туспа сиргэ анал музей тэриллэр кыахтаах. Улууска Атласов В. Н. уонна Аржаков М. Н. тэрийиллэриэн «Ойбон» туристическай-сыныаннар кинии тэрийэр үлэ саҕалана сылдьар, онно көһорулуу музейын аналын тэрайэр былааннаахтар. Оны улуус салаатата ойуурдуур эрэл улахан.

Историяны туора соҥоҕун, кини ыччатыгар хаалыахтаах. Комсомол музейын чолугэр түһэриини сэтэриэҥ, кэлэр кэлгэнэ ыччаттарбытыгар күүдү бэлэҕэ оҥоруоҕун диэн ыгырабыт. Кыардыык, онуоха элбэх тэрийэр үлэ уонна үн ороскуоттаннара кэтэхтэлэр. Ол иһин биһиги бэйэбит аан бастаны хардыы быыһыгынан ахтыыларбытын, хаартыскаларбытын мунньан биэрэбит уонна Дьокуускайга оны түмэр тэрийэтиллэри аныыбыт. Бу үлэ кыардыҥас кэлгэнэ комсомолдаттар баарбытынан эрэ ыаллар кыахтаах. Улуус дьаһалтата, общественность, бар дьон уонна Ыччат министерствота барыы бу иэскиллээх үлэни ойуулаһыннар ыгырабыт.

Дьокуускай куораттан олорор Чурапчыттан торуттаах 52 ветеран-комсомолдаттар.

● ААҒААЧЧЫ ОЙУУР

Аҕалар туруорсуулары биһирээтим

Бу билиэнэ үп-ас кырыымчык кэмигэр дьиэ көрүн баһылыта—аҕа киһи арыгыны ыһан айдаарар буоллаҕына, ханнык да бэйэлээх ыал олоҥо сатарыйарын барыы билэбит. Дьэ, ол иһин хас биирдиибит арыгыны утары үлэни ыытарга турунуохтаахпыт. Туох-ханнык иннинэ, тус бэйэҕэ кытаанах ирдэбил каада. Биһиги нэһилиэктэбитигэр Хатылыга арыгыны олох испит, бырахпыттара 20-тэн тахса сыл буолбут дьонтон сорохторун аатларын ахтар буоллахха, кинилэр: Макаров В. В., Кривошапкин И. Г., Козлов С. С. —суоссардар, Иустинов Н. И. —механизатор, баанньыкы, Иванов М. М.—АТС үлэһитэ, Колесов Н. И.—художник. Бу дьоҥҥо-маны аҕалар үтүө холобурдарын батыһаахха наада. Оскуола оҕолорун, эдэр ыччаттары бу үлэҕэ тардан, уруккуттан дружинниктар түмүүлэрин курдук тэрийэн участковай милицияҕа сыһыаран үлэлэтиэхтээхпит.

Быйыл улуустаах аҕалар конференцияларын ыытыттара сөптөх, ыытарыыларын олус биһиэхэ ахтым. Сүрүннүүр Сүбэ саастаабыгар биирбит дьонго туһаайан элбэх ороскуоттаах үлэни ыытыахтарыгар баҕарабыт.

Семен ЛИТВИНЦЕВ,
кыардыҥас тракториста.

Учуутал үлэтэ кимиэхэ барытыгар уҥуулуубат үтүөнү саматар. Маҥнайгы учуутал, саҥа учуутал, эдэр учуутал диэн ойдөбүллэр кинилэ туох эрэ уратыны ылбыттыр биэрэллэр. Учуутал буолуу кинилэргэ үрдүк эпитэтинэн, эбээһинэн туруоран.

Былыргы эдэр учуутал тыа сиригэр олохсуйан үлэлиэригэр үгүс ыарахаттары көрсөр. Бэйэтэ кэтах хаһаайыстыбатэ, ойуур дьоно суох буоллаҕына, кэлбит хамнаска үлэлиирэ ыарахан. Ол иһин үгүс оскуолаларга учуутал тиийбэт. Үөрэҕи саҥа бүтэрэн учуутал быһыытынан үлэлии кэлэ эмит кэлэҕинэ даҕаны, сөптөөх усулуобуйа, кэмэ тэриллибэккэ, төннөр түбэлтэлэрэ тахсар эбитэр сорохтор хаммерциҥа барар түгэнэрэ баар.

Дьэ, ол иһин, эдэр учуутаны олохсуйан, үлэлэтэр киниттэн, араас суол эрэ ыытыллара ирдэнэр. Биһиэхэ, Дириҥ орто оскуолатыгар, «Эдэр учуутал оскуолата» үлэлиир. Кини сыала—эдэр учуутал түргэнник коллективка киирэн, үөрэтэр-иитэр үлэҕэ ылбыт теоретическай билиитин олохтоох киллэриитигэр, туһаныытыгар көмөлөһүү. Маҥнай эдэр учууталлары кытары кэпсэтэн туохха марыыҥҥаталларын быһаарабыт. Бастатан туран, олохсуйарыгар дьиэтин-уотун булан биэрэбит. Төһө кыалларынан бородуукталаан көмөлөһөбүт. Биһиги оскуолабыт агро-оскуола буолан, көмөлөтө хаһаайыстыбалаах, онон оҕуруот аһын, үүтү, сүөгэйи, эти чэпчэки сыанаҕа атыылыыбыт. Үөрэх дыала аһыллыытыгар эдэр учууталы оҕолоору, тоҥоруйбуттэрэ кытары билиһиннэрэбит, үөрүүлээх быһыыга-майтыга недколлектив чилэннинэн ылабыт. Ол кэнниттэн учуутал адаптацияланар кэмигэр, сүрэҕин остарбатар хаһыык диэн, көмө тэриллэр. Бастакы кэмнэ сурунаалы, дневниги уонна уруок былаанын хайдах оҥоторуттан аналын заҥнан ыытабыт. Маннык эдэр киһи айар дьоҕурун сэниэрбиэнэ, соптөөх сүбэни биэрэр иэдэс. Салгыы оскуола үөрэтэр-иитэр үлэҕэ үгэстэрин, үлэтин хайысхатын билиһиннэрэбит уонна бэйэтин кытары сүбэлэһэн үлэлиир хайысхатын былаанныыбыт. Учуутал идэтигэр саҥа холонор дьоннор үксүгэр оҕо биирдиилээн уратытын ситэ учуоттаабаттар. Оны билэргэ көмөлөһөн, ол устата эдэр учуутал кэм да хонтуруола суох уруогун биэрэрин тэрийэн, бэйэтин күүһүн холонон көрөрүгэр кыаҕы үөскэтэбит.

Биллиэн эдэр учуутал тыа сиригэр олохсуйан үлэлиириэгэр үгүс ыарахаттары көрсөр. Бэйэтэ кэтах хаһаайыстыбата, ойуур дьоно суох буоллаҕына, кэлбит хамнаска үлэлиирэ ыарахан. Ол иһин үгүс оскуолаларга учуутал тиийбэт. Үөрэҕи саҥа бүтэрэн учуутал быһыытынан үлэлии кэлэ эмит кэлэҕинэ даҕаны, сөптөөх усулуобуйа, кэмэ тэриллибэккэ, төннөр түбэлтэлэрэ тахсар эбитэр сорохтор хаммерциҥа барар түгэнэрэ баар.

Дьэ, ол иһин, эдэр учуутаны олохсуйан, үлэлэтэр киниттэн, араас суол эрэ ыытыллара ирдэнэр. Биһиэхэ, Дириҥ орто оскуолатыгар, «Эдэр учуутал оскуолата» үлэлиир. Кини сыала—эдэр учуутал түргэнник коллективка киирэн, үөрэтэр-иитэр үлэҕэ ылбыт теоретическай билиитин олохтоох киллэриитигэр, туһаныытыгар көмөлөһүү. Маҥнай эдэр учууталлары кытары кэпсэтэн туохха марыыҥҥаталларын быһаарабыт. Бастатан туран, олохсуйарыгар дьиэтин-уотун булан биэрэбит. Төһө кыалларынан бородуукталаан көмөлөһөбүт. Биһиги оскуолабыт агро-оскуола буолан, көмөлөтө хаһаайыстыбалаах, онон оҕуруот аһын, үүтү, сүөгэйи, эти чэпчэки сыанаҕа атыылыыбыт. Үөрэх дыала аһыллыытыгар эдэр учууталлы оҕолоору, тоҥоруйбуттэрэ кытары билиһиннэрэбит, үөрүүлээх быһыыга-майтыга недколлектив чилэннинэн ылабыт. Ол кэнниттэн учуутал адаптацияланар кэмигэр, сүрэҕин остарбатар хаһыык диэн, көмө тэриллэр. Бастакы кэмнэ сурунаалы, дневниги уонна уруок былаанын хайдах оҥоторуттан аналын заҥнан ыытабыт. Маннык эдэр киһи айар дьоҕурун сэниэрбиэнэ, соптөөх сүбэни биэрэр иэдэс. Салгыы оскуола үөрэтэр-иитэр үлэҕэ үгэстэрин, үлэтин хайысхатын билиһиннэрэбит уонна бэйэтин кытары сүбэлэһэн үлэлиир хайысхатын былаанныыбыт. Учуутал идэтигэр саҥа холонор дьоннор үксүгэр оҕо биирдиилээн уратытын ситэ учуоттаабаттар. Оны билэргэ көмөлөһөн, ол устата эдэр учуутал кэм да хонтуруола суох уруогун биэрэрин тэрийэн, бэйэтин күүһүн холонон көрөрүгэр кыаҕы үөскэтэбит.

● ХАЙДАХ ОЛОРОБУН, ЭДЭР СПЕЦИАЛИСТ?

ҮЛЭЛИИР КЫАҒЫ ҮӨСКЭТИЭХХЭ

Ол кэнниттэн сыһыарыллыбыт наставник уруокка сылдьан комму-сүбэни оҥорор. Ыйга иккитэ ыытылар семинарский чаастарга опыттаах учууталлары кытары көрсүһүүлэр, уруокка сылдьыылар, ырытыһылар тэриллэллэр. Сыл иннинэ анаарыттан эдэр учууталлар аһаҕас уруоктары ыыталлар. Сыл бүтүүтүгэр эдэр учууталлар оскуолаларын үлэтин анализтаан, кэлэр сылга былаан ылыллыбыт. Учуутал аһаҕас уруогу ыытан коллегаларыттан, специалистартан сыанабыл иларга бэйэтэ туспа үөрөх, түмүк уонна ситиһии буолар. Быйыл саха тылыгар Далбаева А. Д., музыкаҕа Петрова Нь. Ю. ыытыт аһаҕас уруоктара улуус учууталларын үрдүк сыанабылларын ылыллар. Сорохтор эдэр учууталлар бастакы үлэлиир сылыгар ыыллаһы салайаччы эбээһинэһин биэрэччиэлэрэ суох. Итиэ, маҥ сааһабар, сылыһа. Эдэр учуутал ыыллаһы салайдаҕына, оҕону ыытары үгүстүк алтыһан, үөрэхтээччи психологиятын түргэнник билэр, үлэлиир эйгэтэ кэҥиир, дириҥиир. Оҕоҕо да, тоҥоруйбуккэ да эмоциэстээх буолар. Бу учуутал идэтин баһылыыр кайдаҕа улахан көмө-тирэх, иннинэ өттүгэр олох ууруллар.

«Метод создания успеха» диэн баар. Учуутаны эҥин-этэн, итэҕэйин ыйан буолбатаҕа, туугу сатыыруттан саҕалаан, оны кэпсэтэн, көрөхсэн, эссе сайыннаран үчүгэйдик оҥоторуттан көҕүлүүр үөрэтии-иитии көрүнэ. Кини атын дьоннуу ыкпыырыттан буолбакка, бэйэтигэр итэҕэйэн, «мин—учуутаабыт» диэн идэтин үрдүк анаарыан, диэн туттар, бэйэтин билиитигэр-кыаҕар эрэммит киһи, сиинит-хоонут специалист буоларын туһугар үлэлиибит. Анал үөрэҕи бүтэрэн аналын кэлбит хас эдэр учуутаҥа харыстабыллаахтык сыһыанныаһан, кини олохсуйан үлэлиэрин сатыһаҥыт!

Лидия СЫСОЛЯТИНА,
РФ үөрэҕэриитин туйгуна, Дириҥ орто оскуолатын наставник-учуутала.

● ДОРУОБУЙА ХАРЫСТАБЫЛА

КЫАҒЫН АЧЧАТАР, САРБЫЙАР САТАММАТ

Олохпут ирбэ-тааРба ыарахаттарыттан стресс диэнэ олоҕурбут ыарыы элбээн ыыр диэллэр. Тыа сиригэр дьоно дьоҕус кэһилиэктэрбитигэр биирдэн врачтаах буолаччыбыт. Кини дэриэктэр билиитигэр-көрүүгүгэр, эмчит, салайааччы да быһыытынан кыаҕар эрдэҥэ олордохпут. Баччаагына диэри медицина күүһүгэр эркин курдук эрдэҥэ, эмтэнэ кэлбиппит. Бары билэ сылдьарбыт курдук, дойдубут экономическай туругун иэлтэбүнэ биир бастакынан медицина эйгэтигэр билиннэ. Чөл доруобуйалаах киһи сэдэх буолла, доруобай туруктаах оҕо төрүүрэ аҕыйаан ыыр диэллэр. Үөскээн саастаах оҕолорбут арҕана (хроническай) ыарыылаахтар диэн буолла. Арааҥа барыахтаах уолаттарбыт эмиэ доруобуйаларын турута эпизэттэбэтин бэлиэтиллэр. Айтыраабыт олох, үлэ, харчы суоҕа кими барытын тымнан-быарын ыгар, стресска киллэрэр. Дьэ, маннык кэмнэ хайдах балыыһа, врач, фельдшер, сестэрэ кэмэ суох ыарыахнутуй?

Нэһилиэккэ балыыһа диэн оскуола кэнниттэн биир улахан тэриллэ буолар. Былыр-былыргыттан оскуоланы кытта тэҥнэ балыыһа ыраас-чэбдик, сырдык, чөл олоҕу тэнитэн, саллык, мэнэнах, трахома курдук сыстыганнаах ыарыылары кыайан, суох гынан кэлбит, үрүҥ тыммыытын оллойдуур ыбыраллаах тэриллэбит.

Ону ол диэбэккэ, биһиги балыыһабытын наар сабар, эмтэнэр нуун эрэ оҥорор туһунан кэпсэтии барбыта иккис сыла буолла. «Сарбыллар, сабыллар» диэн тыллар барыбыт да үрдүбүтүнэн «Дамокл батаһа» буолан бу түһүөхтүү куттуу, баттыы тураллар. Сыл, ый, күн аайы сарбыллыы куттала бүрүүкүүрэ иккардас бэйэтэ даҕаны ыарыы төрүөт буолуох курдук.

Тоҕо хайаан да Мугудай балыыһата сабыллыахтааҕый? Бу туһунан олохтоох участковай врачтан ыйыталлаһа сырыттым. Онуоха маннык хартыына арыллан таҕыста.

1997 сыл туругунан нэһилиэккэ Төлөйдүүн холбоон 1200-чэкэ киһи олорор, улахан киһитэ 712, оҕото 440, 68 иэбэлиит, ол иһигэр 12 оҕо баар.

Ити 712 улахан киһиттэн 252-лэрэ араас арҕана ыарыынан учуокка тураллар, оҕолортон итинник учуокка 83-тэрэ ыыллыыбыт. Бу ыарыһахтар сылга кырата 2-3 тогүл балыыһаҕа сытан эмтэнии курсун бырыахтаахтар, котаан норуу ортотугар сылдьыахтаахтар. Онно эбэн кэбис ыыллыыттэри, сүүһүнэн кыардыаҕастары, ветеранныары. 400-чэкэ нэһилиэнньэлээх Төлөйгө ыйга хайаан да 2-3 тогүл баран нэһилиэнньэни көрөн, эмтэтэн кэлэллэр. Ийэлэргэ аналлаах консультация, норуу-нетии, эмтэнэр курстары ыытыы... Оҕо патронаһа диэн эмиэ баар. Балыыһаҕа сүүнэ ыгырыыга сылдьар үлэһиттэрэ суох. Балыыһаны ФАП оҥорон бу мунура биллибот үгүс үлэни иккардас биир врачка сүүтэрин кини кыаҕын таһыныан буолбатаҕа буолуо дуо?

Участковай балыыһа сабиэдиссэйэ Т. Я. Неустроева. Кини 1983 с. СГУ медицинскэй факультетын бүтэрэн баран Таататтан саҕаланан манна кэлэн үлэлээбита хаймы-үйэҕэ 12 сыл буолбут. Төһө да олох ыараатар, хамнас кэлбэтэр, үлэһиттэрин түмэн балыыһа тэриллэ ыытыынан сөптөөхтүк үлэлии олорор.

Биллэн турар, бу «сарбыйыы» диэн тыл үтүө олохтон этиллибэтин ойдүүбүт. Уу-харчы кыһарҕана сүрүн төрүөт буолара биллэр. Ол эрээри туставахтарга тирэҕэ кэлэрэ ыарахан. «Сарбыйын диэтэхтэриэ, хайа үлэһиини уурдаан ыытарым-соҕотоорум миэхэ эмиэ ыарахан»,—диэр Татьяна Яковлевна. —«Хастыы да оҕолоох иккардас ийэлэр, уйунчук үлэлэрбит стаждаах дьоммут үлэтэ суох хаалаллара барыбытыгар хомолтолоох».

Балыыһаҕа сүрүн кыһалҕалара эмп-томп суоҕар буолар. Участковай балыыһалары медицинскэй страхование хаачыйбат, лицензия көрбөт буолан, эмп булар харчы суох. Саатар, сытар ыарыһахтары, арҕана ыарыылаахтары, оҕолоору эмтиирэ туттуо этибит диэн нэһилиэк дьаһалтатыгар харчы булар үүт-хайаҕаһы тобуларга туруорсуттар. Нэһилиэк хас биирдии быыбардаччыытыттан 20-лии солкуобайы хомуйарга дьаһал тахсыбыт. Бт. куоска полуогуттан киирэр харчыны туһаныахха диэн буолбут. «Онон, саатар, 8-10 тыс. солк. косторо буоллар»,—диэр врач.

Е. СЛЕПЦОВА.

Мугудай.

АРЫГЫ АНАЛ БЭЛИЭЛЭННЭ

ДЬОКУУСКАЙ. Ахсыннны 17 күнүгэр куорат дьаһалтатын туһаныыр управлениета арыгыны аналлаах бэлиэлэри эргиэн тэриллэлэриэгэр биэриини саҕалаата. Ону бастакынан «Куох хонуу» маҕаһынын ылла.

Управление арыгы хаачыстыбатын хонтуруоллуур специалиһа Елена Куприянова этэриэн, саҥа бэлиэни ылыыны 3 эрэ предприятие төлөөтө. Бэлиэ бытыылкаларга эргиэр фирмаларга иллиэн сыһыарыллыаҕа. Бэлиэтэммэтэх арыгы ахсыннын 16 күнүгэр атыылаларга бобуллуоҕа. Саҥа бырааптааллары бэробиэркэлэһиннэрэ рейдэлэр ыытыллаллар.

Ахсыннны 18 күнүттэн тастан кэлэр арыгы бытыылката 1 солк. 10 харчы, оттон олохтоох арыгы 50 харчы ыарыыра күүтүллэр.

СИА.

● УЛУУСКА ФИЗКУЛЬТУРНАЙ ХАМСААҺЫН 75 СЫЛЫГАР

ЫЧЧАТЫ ТҮМЭР, ӨРӨ КҮҮРДЭР ЭТИЛЭР

Саҥыарыы ыһыах ахтан-саныан аастахха, биһиги улууска спорт 1950—1960 сылларга мунутуурдук сайдыбыта диэхтэх, ааһар бука. Улаханнык сыыстарбата буолуо. Бу сылларга эҥ дии ороҕуоннаах Д. П. Коркин, А. К. Софронов аҕаттара-суоллара күүрэс гыммыт эбит.

Афанасий Кирикович спорка дьону түмэр-көҕүлүүр талаанныах да буолан, бу сылларга табыгастаах усуловуйа суоҕун ҮРҮНЭН, эдэр ыччат спорт араас көрүүнэриттэн утумнаахтык дьарыктаммыта. Ол курдук, ВЛКСМ көрүүлэриттэн гимнастикаҕа Источкина, боксаҕа С. П. Константинов, оттон утары мунньук ылааска тустуута Д. П. Коркин, райпотребсоюз хонтуоратын көрүүлэриттэн штангаҕа сибээс үлэһитэ Источкин, ыраах сахара дьэтигэр урут хаһан да хараҥаабатах, кинилэр эрэ көрөр мункетердар кинрсэр фехтованнеларыгар Е. С. Николаев дьарыктаабыттара. Дьэҥнээх физкультурнай хамсаһын диэн манна баар этэ. Үөрэх, үлэ чаабын кэнниттэн оҕолор, үлэһит ыччаттар бука барыа итии үөһэ ахтыллыбыт миэстэлэриттэн мусталлара, ким бэйэтин күүһүн-уоҕун спорт көрүүнэриттэн боруобалаһара көҥүл этэ. Арааһа, итии сылларга Чурапчыта, бука, тустубатах, гиря, штанга асыатах эдэр киһи суоҕа эбитэ буолуо.

Маассабай спорт сайдан, тэнийэн, ыччаттар арыгы эстэ этилэр. Оччолорго ханнык баҕарар хонтуораҕа, кулуупка тийдэххэ, баһаалыста, биллиард, остуол тенниһэ, штанга баар буолара. Итии кэмнэ даҕаны үп-харчы хантан дэлэйиэй, барытын аҕан-суоттаан тутталлара эбитэ диэн. Аны саймныы түүнү быһа волейболлааһын, ланталааһын туһунан этэ да барылларбат.

Итии сылларга колхозтарыгар спорт араас көрүүнэриттэр күрэхтэһиилэр сүрдээх тэрээһиннээхтик, кэхтээхтик ыытыллаллара. Олорго, оҥоҕор боксаҕа, штангаҕа, толору хамаандаларыа киллэрэн күрэхтэһэллэрэ. Холобурдаан эттэххэ, мин 1959 сыллаахха оныһу бүтэрэн дойдубар Сылаҥҥа Сталин аатынан колхозка тутуурга үлэлээбитим уонна общественнай үлэ быыстыбынан комсомольскай тэриллэҕэ фиэордуур этим. 1960 с. ороҕуон тустуута чемпионатыгар Одьулуунна биһиги колхоз хамаандата бастаабытыгар, күүстээх тустуулардаах субуруускайдар бэрт кыраһан кыайтаран, бэркэ диэн убаастыыр, күрэхтэһиилэргэ, сборларга биирдэ сылдьар аҕа табаарыһым Сидор Попов кыһыйбытын бу баар курдук ойдуубун, көр, күрэхтэһиилэр ол курдук хатыһыылаахтык барар этилэр.

Эмиэ итии сыл саас таҥара дьэтигэр ороҕуонтан аан бастаан боксаҕа ороҕуон чемпионата ыытыллыбыта, оҥоо биһиги колхоз хамаандата эмиэ куһаҕана суохтук кыттыбыппыт. Уоскайыыран, итии сылларгаа киһи ахтан-саныан ааһар түгэнэрэ үгүстэр, холобур, Казимир Местников сүүрэн эрэстэнэрин, Сидор Попов волейболга мэтэчиик быһарын, Поликарп Барахсанов хайыһардаан кылбаҥнатарын, оттон Иван Дьячковскайдаах ланталаан Дальнай Востокка тэҥнээхтэрин булбакка өрөгөйдөөн кэлэллэрин, оннооҕор футболга республикаҕа тийиэ күрэхтэһэллэрин...

Мин бэйэм итии сылларга спордуран дьарыктаанан ороҕуон сүүмэрдэммит хамаандатыгар кирсэн улуус бүмэ чаһын күүс-кыах тийиэринэн көмүскэбиппинэн билигин киэн тутта саныыбын. Кырдьыга даҕаны, тренердэр элбэх спортсменнартан чуолаан эйигин талан илан сүүмэрдэммит хамаандаҕа ылыылара чиэстээх суол буоллаҕа, биһиги ону түһэн биэрбэт курдук туттан-хаптан сылдьарбыт.

Түмүгүнэр, күннэр-дьыллар аайан истэхтэрин аайы урукку спортсменнары умнуута хаалларыыа баар суол. Дьэ, ол иһин спорт көрүүнэриттэн араараан альбом курдукку таһаарар буоллар, улуус чаһо диэн кэлэҕүннэрин тохнут аҕа кэлүөнэ спортсменнар аттара үйэтитиллэн умнуллуо суох этэ. Аны спорталлар ааннара хаанык баҕарар киһиэхэ, ыччанка аһаҕас эрэ буоллаҕына, маассабай спорт күүскэ сайыннаҕына олохтут чэлгээх буолуута мэктиэлэннэ этэ.

Егор МАКАРОВ, спорт ветерана.

Чурапчы.

Күүппүүпүт тэрилиннэ

Ахсыннаы 9 күнүгэр Дьокуускайга Саха сирин олохтоохторун итэриэстэриэр үлэлиир аналлаах политическай-общественнай тэриллэ киэн ытырыылаах тэрээһин мунньаҕа буолла.

Бу күн Тыа хаһаайыстыбатын министерствотын актыбай саалатыгар республика үгүс улуустарыттан, ол иһигэр кинн куорат араас тэриллэриттэн, учреждениелэриттэн, 91 делегат мустан, хамсаһын уставын, сүрүннүүр сэбиэтин дьүүллэһэн бигэргэтиллэр. Мунньахха 53 киһи улуустартан, аттыгар куораттан кэлбиттэр.

Тыл эпиттэр тыа сирин олохтоохторун көмүскүүр хамсаһын тэриллэр кэмэ кэлбитин, тумсүүлээх буолуу Саха сирин иннинэ кэскилгэр, экономическай, политическай суверенитетын көмүскүүрүгэр сабыдыалаах улахан буолуохтааҕын туһунан тоҥоҕолоон бэлиэтээтиллэр уонна кэлэр сылга буолар олохтоох бэйэни салайыыны органнарын талыыга, Госдума депутаттарын быыбарыгар, атын да государственнай салайыыга сыыһыаннаах үлэлэргэ хамсаһын ыытыыларын кэнэҥнэк туруоран утумнаах үлэни ыытарга турунуохха диэн эттилэр. Иннинэ бу хамсаһын дьон—сэрэх ойоҕулуйан республикаҕа баар биллэр-көстөр миэстэни ылара саарбаҕа суох. Тоҕо диэтэххэ, тыа сирин бары олохтоохторо, ол иһигэр учууталлар, врачтар, пенсионердар, тыа хаһаайыстыбатын бородуукуйатын оҥорон таһаараччылар социальнай көмүскэллэрэ мэлтэбэт. Тыа сирин олохтоохторун дохуота республика орто көрдөрүүтүттэн лаппа хаалан эрэр. Оттон промышленность рабочайдарын, транспорт үлэһиттэрин орто хамнастарыттан тыа сирин бородуукуйатын оҥорон таһаараччы орто хамнаһа 2,5 төгүл кыра. Маннык көстүү Россияҕа буоллаҕына, ыарыы-мэйгыттан быыччы тутулуктаах.

Сүрүннүүр сэбиэт 15 кэҥиттэн турда, реализационнай комиссия 3 чилиэннээх. Манна тыа сирин производствотыгар быыччы кыттар сылдьар бааһынай хаһаайыстыбаларын, кооперативтэр, коллективнай предприятиелар үлэһиттэрэ, республикатааҕы тэриллэр, учреждениелар салайаччылара, көхтөөх ыччат, ветераннар бэрэстэбиитэллэрэ, депутаттар, наука үлэһиттэрэ киирдилэр.

Хамсаһын председателинэн экономическай наука кандидата, Россиятааҕы экономическай академия академигэ Е. А. Борисов талылынна.

М. ГАВРИЛЬЕВ.

● КЭРИЭСТЭБИЛ

КЭСКИЛЛЭЭХ УЧЕНАЙ ЭТЭ

Быйыл ахсыннаы ый 2 күнүгэр, баара буоллар, Афанасий Лукич Дьяконов 50 саһын туолуо этэ. Хомойуохтут иһин, кини былаҕайга быдьаныыта алта сыл буолла. Баара-суоҕа 44 сыл эрэ олорбут. Афанасий Лукич тоҕо даҕаны кылгастык олорон аастар, наукаҕа биллэр-көстөр суолу, бирги үөрэхтээх-үлэлэбит доҕотторун өйдөрүгэр-саныаларыгар ииннэрэ сылдьар курдук өйдөбүлү хаалларбыт. Ону биһиги билбэт, оҕоҕо, эдэрги эдэр курдук көрөр эбиппит.

Соторутаааҕыта Дьокуускайга Гуманитарнай чинчийии институтугар А. Л. Дьяконов 50 саһын бэлиэтиир ахтыы кэпэтэ буолан аастар. Афанасий Лукич история наукатыгар киллэрбит кылаатын суолтатын туһунан саха биллиилээх ученайдара У. А. Винокурова—Ил Түмэн депутата, психологическай наука доктора, П. А. Слепцов—филологическай наука доктора, академик, историческай наука кандидаттара Р. И. Бравина, П. Н. Петров, П. Л. Казарин, А. Н. Жирков, Ф. М. Зыков, үөрэнии учууталлара М. С. Иванов—Багдарыын Сүлбэ (Бүлүүтэҕи педучилище урукку директора), С. И. Ковлеков—историческай наука кандидата тыл эттилэр. Кинилэр А. Л. Дьяконов Саха сирин экологиятын, баайын, дьоҕун хаҥыстыырга үгүс ыстатыйаларыгар, XVIII—XIX үйэлэргэ Саха сиригэр түүлээҕи бултааһын туһунан 1989 сылааххха көмүскэбит кандидатскай диссертациятыгар саҥалыы ардахтык туруорсубутун бэлиэтээтилэр.

Төрөппүттэрин, уььуордарын туһунан академик Б. Н. Попов, үөрэнии учуутала Н. Т. Кириллина, бинр дойдулааҕа, Д. П. Коркин аатынан ЧРОСИО директора М. Д. Гуляев уонна мин эттибит. Айыахтара К. Л. Дьяконов (Бүлүүттэн), Л. Л. Дьяконова (Чурапчыттан), Н. Ф. Спиридонов уонна Г. А. Тимофеева (Дьокуускайтан) бу биичэри, ахтыы кэпэтин тэрийэн ыыппыт Гуманитарнай чинчийии институтун үлэһиттэриэр махталларын биллэрдилэр, оҕолорутар Ваня, Саҥдаара уонна Алеша аҕаларын курдук учүгэй майгыларын, үөрэхтээ-үлэлээ дьоҕурдаах дьон буолуохтара диэн эрэллэрин эттилэр.

Гаврил ЕФИМОВ,
улуус бочуоттаах гражданина.

● ЧАКЫР ОСКУОЛАТЫТТАН СОНУННАР

«Көрдөөх ноталар» күрэхтэһии

Биһиги оскуолабытыгар ыытыллыбыт «Көрдөөх ноталар» күрэхтэһиигэ ыаллыы кэпиллэнэ сылдьар Хадаар, Хайахсыт оскуолаларын үөрэнээччилэрэ кыттыбыылар. Маннык оҕолор мелодиилэры таайыыга уонна ырыаҕа куоталастылар. Ыйын-кыйыт күрэх түмүгүнэн саамай элбэх очкову ылбыт Хадаар орто оскуолатын үөрэнээччилэрэ ааҕас-балыс Ира, Аня Григорьевалар Гранпри хаһаайкаларынан буоллулар, оттон бириистээх миэстэлэргэ Афоня Андреева (Чакыр), Сахаайа Харитонова (Хадаар), уонна Таньуша Михайлова (Чакыр) тиксэн үөрүү ороҕуун баллилэр.

Иннинэ даҕаны биһиги оҕолорбут өрүү маннык үүнэ-сайда, кэрэ эйгэтигэр ситиһиилээх турдуннар.

Маша ОКОНЕШНИКОВА,
VIII кылаас үөрэнээччита, «Сарыал» юнкорпост чилиэнэ.

«ЯКУТЗОЛОТОБААН» МОНКУРУУТ БАРДА

ДЬОКУУСКАЙ. Ахсыннаы 18 күнүгэр СР Үрдүк арбитражнай суута «Якутзолотобаанын» монкуруутуунан биллэрдэ. Онуоха ирдэбили республика Пенсиаҕа сулуустатын департамента түһэрбита. Департамент баан кредиттээхтэриттэн биирдэстэрэ этэ. Оҥоҥ биллиэн баан бас билиитигэр конкурс биллэриллэр. Конкурсу дьиҥнээччитинан Николай Охлопков аныыра. Кини кандидатуратын «Якутзолотобаан» иэстэхтэрин мунньаҕа биллэрдэ.

СНА.

САХА АРААДЬЫЙАТЫН ИСТЭЭЧЧИГЭ АНКЕТА

А. А. А. А.
Саһын ийэ
Аадырыһын
Араадьыйаны хаһан истэҕин: сарсыарда
күнүс киэһэ
Эн этиилэриҥ, саныаҥ туох киллэриэххэ сөбүй?

№	Биэрэн аата	Редактора	Истабин (+) Истибэппин (—)
1.	«Этигэн хомус»	Николай Максимов	
2.	«Кэпсээнигит, хайдах олороҕут?»	Николай Максимов	
3.	«Контакт»	Юрий Сергеев	
4.	«Саҥалы туле»	Анастасия Амбросьева	
5.	«Ыллыктаах саныа»	Иван Алексеев	
6.	«Толко тордо»	Альбина Тарабукина	
7.	«Аҕаһа»	Валентина Атласова	
8.	«Дела семейные»	Ольга Бушкова	
9.	«Молодые люди»	Елена Лысенко	
10.	«Тирэх»	Виктория Петрова	
11.	«Отстоять за себя»	Кира Курилова	
12.	«Туллукчаан»	Надежда Александрова	
13.	«Тыа уоттара»	Прокопий Хабаров	
14.	«Тутул»	Майа Власьева	
15.	«Континент»	Саргылана Антонова	
16.	«Крупным планом»	Валентина Прибыткина	
17.	«Салгын куте»	Полина Перушева	
18.	«Аргыс»	Вера Захарова	
19.	«Музыкальный салон»	Владимир Корякин	

Убаастабыллаах араадьыйаны истээччи, анкетаны иһин махтанабыт.

Саха Дьыллаах сүүйүүтэ паспорын серийа нүөмэрэ

Этиилэриттэн, саныаҕыттан үлэстэн бу аадырыска суруйуҥ: 677000, г. Якутск, ул. Орджоникидзе, 48, дирекция РВ НВК «Саха». Маннык телефонуйан сибээстэһиҥ: 25-45-43.

Бу анкетаны толорон баран, «Знание» общество улууставы тэриллэтиэр республика араадьыйатын общественнай корреспонденнаар Герасимова Мария Андреевнаҕа тиксэрэҕит.

Дьиэ кэргэн олимпиадата

Математика учууталлара Филиппова С. Н. уонна Петров В. В. салайыыларынан дьиэ кэргэн олимпиадата буолан аастар. Бу олимпиадаҕа V—VII кылаастар үөрэнээччилэрэ төрөппүттэрин кытары барыта 12 хамаанда буолан кыттыннылар. Күрэхтэһии үс түүмэҕинэн ыытылынна. Хамаандаларга математическай сорудахтары сүүрбэлии мүнүүтэ суоттата-суоттата комиссия хомуйан ылан бэрэбиэркэлээн баран түһүмахтар коммиссиэриттэн хас баллы ылбыттарын тута этэн иһэр. Сүрдээх үһүн, эрэйдээх күрэхтэһии түмүгүнэн кыайыылааҕынан Адамов К. К. кыыһа Розалыын бастаан үөрдүлэр-көттүлэр, оттон Тихонов Н. Н. кыыһа Туяралыын иккис, Адамова А. уола Степалыын үһүс миэстэни ылылар.

Маша ФИЛИППОВА,
VII кылаас үөрэнээччита.

ПРИКАЗ ВОЕННОГО КОМИССАРА ЧУРАПЧИНСКОГО УЛУСА

№ 14 21 декабря 1998 г.

О ПЕРВОНАЧАЛЬНОЙ ПОСТАНОВКЕ ГРАЖДАН НА ВОИНСКИЙ УЧЕТ

§ 1

В соответствии с Законом Российской Федерации «О воинской обязанности и военной службе», с 1 января по 30 марта 1999 г. приказываю провести первоначальную постановку граждан на воинский учет.

§ 2

Медицинское освидетельствование граждан провести в центральной улусной поликлинике в следующем порядке:

Кылаанахская, Кытанахская, Сылаанская, Ахтарская, Бахсытская, Телейская, Мугудайская сельские администрации — 8 февраля 1999 г.;

Хонтогоонская, Чакырская, Хаяхсытская, Хадаарская, Окуулунская сельские администрации, Окуулунский политехнический лицей — 9 февраля 1999 г.;

Болугурская, Соловьевская, Болтогонская, Хатылыгнская сельские администрации, улусная гимназия, администрация с. Чурапча — 10 февраля 1999 г.;

Чурапчинская средняя школа, Чурапчинская спортивная школа-интернат — 11 февраля 1999 г.

§ 3

Явке на первоначальную постановку на воинский учет подлежат все юноши 1982 года рождения или временно проживающие на территории улуса, кроме лиц, отбывающих наказание по судебным приговорам, сосланных или высланных иностранных граждан и лиц без гражданства, а также граждане старших годов рождения, не прошедшие по разным причинам первоначальную постановку на воинский учет раньше.

§ 4

Все граждане, подлежащие первоначальной постановке на воинский учет, обязаны прибыть по адресу: с. Чурапча, поликлиника ЦУБ в точно назначенное для них с 8 до 12 часов в персональных повестках. Все граждане должны иметь с собой нижеперечисленные документы:

1. Копии свидетельства о рождении.
2. Справка о составе семьи.
3. Фотографии 3х4 (4 штуки).
4. Копия аттестата о неполном среднем образовании.
5. Справка с места учебы или работы.
7. Паспорт.

Граждане, не получившие персональные повестки, обязаны прибыть по указанному адресу в течении 12 февраля 1999 г., имея с собой вышеуказанные документы.

§ 5

Руководители, другие ответственные за военно-учетную работу должностные лица (работники) организаций, ответственные за военно-учетную работу должностные лица органов местного самоуправления обязаны: оповестить граждан о вызове (повестке) военного комиссара Чурапчинского улуса и обеспечить гражданам возможность своевременной явки.

Военный комиссар Чурапчинского улуса майор Н. В. ПЕСТРЯКОВ.

БИЛЛЭРИИ

Ахсынньы 26—27 күннэригэр ыттарга чумаҥы, иннигиннии утары эрдэхкэ онгоҕуллар. Чумаҥа төлөбүрэ 1 төбөҕө—15 солк. Ыттарбытын, куоскаларбытын аҕаларбытыгар.

Чурапчыттааҕы ветлечебница.

СҮТҮКТЭННИБИТ

Сивцев Дмитрий Михайлович аатыгар Чурапчыттааҕы нс дьыала отделынан 1980 сыл сэтинньи 20 күнүгэр бэриллибит III-СИ сериялаах, 570014 №-дээх паспорт сүүрүгүнэн, дьиэ суоҕунан ааҕыллар.

Быйыл Одьулуунньаҕы Сылаанньалаах кинэс сабыллан турар, онон барыа культурнай дьаһаллар спортзалынан, оскуоланан, лицейинэн мытыллыннар. Эдэр ыччат быыла хаһаастыгыттааҕар дорааны түмсэн, тэриллэн кэлиннэк культурнай-спортивнай олоҕор көхтөөхтүк кыттан эрэр.

Аҥыс киһиттэн составтаах «Эрэлэ» ыччат түмсүүтэ тэриллибитэ, лидериэн СГУ экономическай факультетыгар кэтэхтэн үөрэнэр Мотрена Софронова талыллан үлэтин саҕалаата. Ыччат түмсүүтүн бастакы хардыытынан күүһүн мытыллыбыт «Доҕордоһуу» модиэлэтэ буолбута. Маннык политехническай лицей ыччаттарын кытары спорт арааһынан көрүүлэриттэн күрэхтэситтэрэ. Оттон тыа хаһаайыстыбатын үлэһиттэрин күүгэр бэртээхэй концерды ааҥнарбуттэрэ.

Соторутааҕыта «Эрэллэр» ыаллыы-ньиллиэкэр ыччаттарын, кинилэр үлэлэрин-дьарыктарын кытары билсиһэр сорудахтаах Хадаарыанан Хонтоорбоон-сылдьан концерт көрдөрдө. Онтон ыччаттар хорсуйан, концерт көрдөрдөрө, саҥа атастыһай ньоллоор. Түмсүүтэ ордук көхтөөхтүк үлэлии сылдьаллар Сидорова Шура, Неустроева Наша, Сибиряков Ксенофонт, Портнягин Данил, Григорьев Влас, Саввин Саша, Сивцев Миша. «Эрэлэ» түмсүү үлэтин «Тускул» дьиэ көрдөн уонна Сылаанньалаах кинэстэрин кытары биирдэ алтыһыннаран, кыталык кинэстэрин кытары биирдэ алтыһыннаран, кыталык кинэстэрин кытары биирдэ алтыһыннаран, кыталык